

**KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA —
GRANSKNING AV INHEMSK LITTERATUR**

JUHANI PAASIVIRTA: *Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi. Englannin, Yhdysvaltain ja Ranskan sekä Suomen suhteita vv. 1918—1919.* WSOY. Porvoo 1961. 270 sivua.

Juhani Paasivirta on tutkijoista perusteellisimmin ja yksityiskohtaisimmin syventynyt Suomen poliittisesti ja henkisesti vaikeaan itsenäistymisvaiheeseen. Teoksia »Suomen itsenäisyyskysymys v. 1917» ja »Suomi v. 1918» seuraa nyt tutkimus, jossa selvitetään suomalaisen diplomatian louhikkoista polkua vasta syntyneen itsenäisen Suomen etsiessä sijaansa kansainvälisesti toimintakelpoisena valtiona. Kun kysymyksessä on aika, jolloin ensimmäisen maailmansodan voittajavaltiot rauhankonferenssissa vasta hahmottavat sodanjälkeistä Eurooppaa, kun Suomen politiikka tässä konferenssissa joutuu luovimaan saksalaissuuntauksen pahasti kompremettoimana, kun kuormaa yhä lisäävät katastrofaaliseksi käyvä elintarvikepula ja kun rajakysymys sekä lännessä uhkaavan Ahvenanmaan selkkauksen vuoksi että idässä Suomen silloisen »irredentan» Itä-Karjalan liittämistoi-veiden tähden aiheutti länsimaisten suhteiden normalisoitumiselle vakavat vaaransa, oli kokemattomalla suomalaisella diplomatiolla ratkaistavanaan melkein ylivoimaiselta näyt-täviä ongelmia. Näiden ongelmien ratkaisun selvittäminen on tarjonnut Paasivirrälle kiintoisan, mutta myös erittäin vaikean tutkimusaiheen.

Kun Suomen poliittisen johdon sitkeästi säilyttämä saksalaissuuntaus vihdoin murtui ja Ingmanin hallitus lähetti delegaation Pariisiin rauhankonferenssiin, näytti tilanne syn-kältä. Ranska, joka ympärysvallioista ainoana oli Suomen tunnustanut, oli sekin Friedrich Karlin kuninkaanvaalin yhteydessä katkaissut diplomaattiset suhteensa; Suomelle ei suotu läsnäolo-oikeutta konferenssissa ja niin delegaation täytyi epävirallisia teitä koettaa vai-kuttaa voittajavaltoihin. Samaan aikaan käytiin vaikeita neuvotteluja maan elintarvike-pulan lievittämiseksi ja tulokseen päästiin vasta joulukuussa 1918, sen jälkeen kun Suo-men Lontoon-edustaja Rudolf Holsti oli saanut »elintarvikediktaattorin», Herbert Hooverin vakuuttuneeksi avun välttämättömyydestä.

Elintarvikelähetykset eivät kuitenkaan merkinneet ratkaisua Suomen tunnustamiskysymyksessä. Vaikka Mannerheim marras—joulukuussa 1918 yritti sekä Pariisissa että Lontoossa päästä myönteiseen ratkaisuun, ei hänen onnistunut saada Englannin ja Yhdysvaltain ehtoja: Uusilla vaaleilla valittua eduskuntaa ja sen luottamusta nauttivan hallituksen muodostamista, poistetuksi. Myös Ranska, jonka aktiivisuus Suomen tunnustamiskysymyksessä lisääntyi heti, kun Mannerheim joulukuussa oli valittu valtionhoitajaksi, pysytteli kuitenkin lojaalina edellämainittujen valtioiden kannanotolle. Vasta kun uudet eduskuntavaalit maaliskuussa 1919 todistivat länsimaisen suuntauksen kannatuksen, oli tie Suomen tunnustamiseen tasoittunut, joskin sen »routavaurioina» edelleen oli Suomen arka raja-kysymys. Toisaalta tien tekivät kuoppaiseksi toiveet Itä-Karjalasta ja ns. Muurmannin legioona, jonka riveissä taistelleiden suomalaisten kapinallisten armahdamisen Englanti vain vaivoin suostui muuttamaan tunnustamisensa ehdosta toivomukseksi ja toisaalta Ahvenanmaa, jota koskevan kiistan yhteydessä ruotsalaisten poliittinen toimeliaisuus uhkasi vetää myös kysymyksen Suomen valtionalueesta rauhankonferenssiin, vaikka Suomen poliittinen viivytystaistelu tässä tapauksessa onnistuikin.

Kun tunnustus kuitenkin viimein toukokuussa 1919 saatiin »periaatteessa» samanaikaisesti Englannilta, Ranskalta ja Yhdysvalloilta, heilahteli poliittinen ilmapuntari Suomessa yhä edelleen epänormaalisti. Koko ajan oli nimittäin otettava huomioon myös tilanteen kehitys idässä, jossa bolševikkihallituksen selkiintymätön asema ja valkoisten venäläisten sotilaallinen toiminta tekivät Venäjän tulevan kehityksen laskemattomaksi. Tässä tilanteessa Mannerheimin ympärille ryhmittyneet piirit kannattivat sitkeästi Suomen osallistumista bolševisminvastaiseen taisteluun siten, että suomalaiset valtaisivat Pietarin yhteistoiminnassa Judenitšin Baltiasta toimivan armeijan kanssa. Motivatio — Mannerheimin mahdollisten henkilökohtaisten vaikuttimien lisäksi — näytti sinä ajankohtana sangen mielekkäältä: Toisaalta olivat valkoiset venäläiset suhtautuneet likipitäen negatiivisesti Suomen suvereenisuus-vaatimukseen; mikäli siis tulevaisuus Venäjällä tulisi olemaan heidän, oliko mitään syytä toivoa, että interventioon kylmästi suhtautunut Suomi saisi mitään myönnytyksiä heidän taholtaan? Toisaalta bolševistinen propaganda maassa oli edelleen voimakasta ja oli luonnollista, että — sen vuotta aikaisemmin ollessa aiheuttanut kapinan — tunnettiin epävarmuutta sen mahdollisista seurauksista. — Tältä kannalta katsottuna ei Mannerheimin sanoja: »Frihetskriget är ej ännu slutfördt, det sker först bakom Petersburg», voi ilman muuta pitää pelkkänä korulauseena. Vihdoin oli otettava huomioon myös Suomen »irredenta», Itä-Karjala, johon kiinnitettyjen, syvään ja tunteenomaisesti juurtuneiden toiveiden sammuminen ei tapahtunut helposti, siitäkin huolimatta, että valkoiset venäläiset, ennen kaikkea Koltšak pitivät niitä »mielikuvituksellisina».

Kun länsivallat Ranskaa lukuunottamatta suhtautuivat koko Suomen interventio-kysymykseen erittäin varauksellisesti ja kun Suomen tunnustaminen näytti vakiinnutaneen maan aseman, alkoi kuitenkin interventiota kannattanut piiri yhä harveta. Silloin vanhat aktivistit laativat suunnitelman, jonka mukaan valtionhoitaja vahvistaisi uuden HM:n, hajoitaisi sen jälkeen eduskunnan ja tänä väliaikana aloitettaisiin sota ja valloitettaisiin Pietari. Onnistunut sotaretki takaisi sitten suunnitelman kannattajille vaalivoiton. Kun kuitenkin myös kokoomuspuolue irtisanoutui suunnitelmasta, luopui Mannerheim, joka aikaisemmin oli aikeen hyväksynyt, heti hankkeesta ja kärsi pian sen jälkeen — osittain Venäjän—politiikkansa vuoksi — tappion presidentinvaaleissa, vetäytyen sitten syrjään poliittisesta elämästä.

Paasivirta on voinut tunkeutua sangen laajaan Yhdysvaltojen arkistoissa säilytettävään ainekseen, joka paitsi länsimaita koskevaa materiaalia, valaisee myös valkoisten venäläisten toimintaa. Erittäin hedelmällisiksi ovat myös tutkimusaiheen kannalta osoit-

tautuneet Rudolf Holstin ja vasta viime vuonna avattu Lauri Ingmanin yksityiskokoelmat. Sen sijaan Foreign Officen materiaali ei — painettua lukuunottamatta — ole ollut tutkijain käytettävissä ja Ranskan osalta Paasivirta tukeutuu melkein yksinomaan lehdistöön.

Teoksensa rakenteeksi on Paasivirta valinnut puhtaan asiaryhmyksen, joka näin suuressa määrin kronologiasta irrotten on poliittisen historian tutkimuksissa melko harvinainen. On kyllä totta, että jokainen asiaryhmä: Suomen itsenäisyyden tunnustaminen, elintarvikekysymys, Muurmanin legioona, Ahvenanmaan selkkaus, Itä-Karjalan ongelma ja interventiosuunnitelmat, näyttävät luonnostaan muodostavan oman kokonaisuutensa. Kaksi vaaraa tämäntapaisessa ratkaisussa näyttää kuitenkin ensinäkemältä tarjoutuvan: Toisaalta, kun jokainen näistä kysymyksistä oli omalta osaltaan motivoimassa kunakin ajankohtana tapahtuvaa poliittista suhtautumista ja aloitteita, ei koko tausta näy selvittäessä vain yhtä erikoisongelmaa. Niinpä esim. Suomen yleisen mielipiteen pitkälle kestänyt epäluuloinen reagointi Englantia kohtaan selittyy vasta pala palalta edistytessä elintarvikeavun, Muurmannin legioonan ja Itä-Karjalan kysymyksen selvittämiseen. Toisaalta on taas ollut mahdoton välttää toistoja, ja varsinkin teoksen loppupuolella alkavat käydä häiritseviksi usein kertaautuvat »kuten aikaisemmin on mainittu» — »aikaisemmin on selostettu»-maininnat. (Niiden yhteyteen olisi myös toivonut sivuviitauksia). Olisiko sivumäärä kasvanut liikaa, mikäli tutkimukseen olisi liitetty yhteen-veto kunkin ajankohdan poliittisista rakennekokonaisuuksista?

Täysin uutta tutkimuksessa on Holstin toiminnan merkityksen korostuminen, osittain Mannerheimin kustannuksella. Joutuu vain aavistuksen verran epäilemään, onko nyt, nimen omaan lähdeaineksen vuoksi, valonheittäjä osunut niin kirkkaasti Holstiin, että muut ovat jääneet varjoon? Niinpä Paasivirta, antaen sangen lohduttoman kuvan Pariisin delegaation toiminnasta, selvittelee siihen kuuluneiden miesten keskinäisiä intriigejä ja niiden vaikutuksia, mutta esittää vain ohimennen heittäen ja avoimeksi jättäen kysymyksen Holstin mahdollisesta epälojalisuudesta omaa hallitustaan kohtaan ja sen vahingollisista vaikutuksista. Edelleen, kun Holstin toiminta elintarvikeavun yhteydessä tuodaan sangen kirkkaasti esiin, esitetään Mannerheimin matka melko ylimalkaisesti. Sen poliittista merkitystä tosin painotetaan useankin otteeseen, mutta definitiivisesti jätetään mainitsematta, mikä tämä poliittinen merkitys oli.

Sen sijaan Mannerheimin asema punnittaessa hänen motiivejaan interventiokysymyksessä kohoaa suorastaan herkullisen selvänä kirjan lehdiltä; olisi vain toivonut, että aktiivistien interventiosuunnitelman ja sen raukeamisen muodostamaan ongelmavyhteen olisi kiinnitetty enemmän huomiota — tällaisena se jää vielä arvoitukseksi.

Paasivirran työ on ollut vaikeata. Ei ole helppo selvittää pienen, vakiintumattoman valtion kohtaloita maailmansodan rauhankonferenssissa, jossa Suomeen liittyvät kysymykset »suurten» kannalta olivat kääpiökokoja. Vaikka hänen uudessa tutkimuksessaan jääkin kaipaamaan niin jäntevää ja problemaattista otetta kuin mihin oli tottunut hänen aikaisemmissa tutkimuksissaan, on myös »Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi» vankkaa ja huolellista työtä, jossa ensimmäisen kerran systemaattisesti selvitetään Suomen itsenäistymistä seurannut ulkopoliittinen murrosvaihe.

Pirkko Rommi